

MONOGRÀFIC

MEDITACIONS
SOBRE LA TÈCNICA.
DE LA POIESIS A LA IA

Fotografia extreta d'Unsplash.

APUNTS SOBRE IDENTITAT I INTIMITAT EN LA NOVA CULTURA DIGITAL¹

Carlos Ruano Díaz

Institut Alexandre Deulofeu (Figueres)

«Segurament és
exagerat afirmar
que el món digital
deshumanitza l'ésser
humà però és evident
que ens força a
pensar-ho tot de nou,
per poder denunciar
també els nous modes
d'alienació.»

En el marc de la 2ª edició de Temps de Filosofia (celebrada el passat 17 de desembre de 2022) que va comptar la participació com a ponent del filòsof Jordi Pigem, vam tenir el plaer de gaudir d'una taula rodona amb els professors Jaume Romero, Paula Tubert i Carlos Ruano. Aquest últim ens va plantejar les interessants reflexions que us oferim condensades en aquest article.

L'ésser humà és un animal cultural; la cultura conforma en ell una mena de *segona naturalesa*. Els invents (humans) ens permeten superar les nostres limitacions naturals. Borges, com sempre, ho expressava millor²: el microscopi, el telescopi, són extensions de la nostra vista; el telèfon, el megàfon, de la veu i de l'oïda; l'espasa transforma el nostre braç. Tots aquests estris són extensions del cos, però l'invent més fascinant, deia el poeta, és el del llibre, extensió de la nostra memòria i imaginació. Borges fabulava també, com nosaltres, amb la idea de mapes coincidents amb els territoris, mapes de la grandària dels imperis. Eren fantasies (n'era conscient) com potser ho és actualment la de digitalitzar la realitat d'aquest món (o dels nostres mons); una "utopia metafísica" perquè, com sabem, la realitat no té contorns delimitats o, com deia Antonio Escohotado³, té infinits detalls, "infinits pormenores". Marina Garcés adverteix del perill de què en l'època de la condició pòstuma, en el temps dels col·lapses, en la d'aquest present on s'ha instal·lat l'emergència (crisis econòmiques, emergència climàtica, mil·lenarisme), col·lapsi també la imaginació i declini en fantasia⁴.

¹ Article realitzat a partir de la intervenció a *La Mercè de Girona*, el 16 de desembre de 2022.

² BORGES, J. L. (1979). *El libro*. En *Borges oral*. Barcelona: RBA.

³ SEAGRAN'S ESPAÑA (2019): *¿Quién decide la verdad?*.
https://www.youtube.com/watch?v=XjMKV_mYRmg, l'1 de desembre de 2022

⁴ GARCÉS, M. (2022): *Imaginación crítica*. En: GARCÉS, M.(coord.). *Ecología de la imaginación*. Artnodes, no. 29. UOC. <https://doi.org/10.7238/d.voi29.393040>

Això és el que explica també que assistim, durant la darrera dècada, a un augment inusitat de l'oferta i la demanda de distopies. La del sotmetiment de la humanitat a les màquines, a l'algorisme, n'és una. Tanmateix sembla important assenyalar que les màquines són un producte cultural i, com ha succeït en altres episodis de la història humana, lluny de deshumanitzar-nos, transformen, revolucionen, la nostra humana manera de viure. Afirmar, així mateix, que la tecnologia ens deshumanitza implica l'acceptació d'alguna mena de naturalesa humana, d'alguna essència que ha estat alterada, i aquest "a priori", el de l'essència humana, és una qüestió més que controvertida en la tradició filosòfica.

És indiscutible que les noves tecnologies digitals estan precipitant transformacions en tots els ordres. Internet està en l'arrel d'un canvi de paradigma que ens obliga a revisar moltes de les nocions que, fins ara, ens havien ajudat a pensar i a pensar-nos. La mateixa noció d'identitat, o la possibilitat de dotar-la de sentit, no es pot desvincular avui de la manera com publiquem, exhibim o "editem" la nostra imatge, de com consumim imaginaris canviants i els posem en relació amb els fragments de nosaltres mateixos (opinions, vincles afectius, informes mèdics, fotos, vídeos, aficions, obres) dispersos a la xarxa. De la recerca filosòfica d'un subjecte (d'un centre), aquesta consigna de la modernitat, a la proliferació de l'excentricitat a les xarxes ha mediat una tecnologia molt potent que permet la connexió de tothom amb tothom i de forma ininterrompuda. És encertat el terme "extimitat" per significar com la xarxa ha revolucionat la manera d'acostar-nos a la pròpia subjectivitat. Els imaginaris la saturen i s'actualitzen diàriament. Suspesos l'espai i el temps, en el ciberespai una mena de "presentisme" ens arrossega per un corrent de consignes, missatges, informació, "inputs", que capturen de forma molt eficient la nostra atenció. Milions de dòlars són invertits per segrestar-la legalment. El negoci de la xarxa s'alimenta de condicionar la necessitat d'estar sempre connectats. Ens convida a participar de l'exhibicionisme desinhibit, a confeccionar una personalitat en constant avaluació. Les noves "tècniques d'autoedició" ens tornen una imatge nostra que sembla molt lluny d'aquella que requeria de la recerca introspectiva continuada i d'una narració per dotar-la de sentit. Instagram, Tik-Tok, Youtube, Facebook, i les nombroses aplicacions del mercat, ens imposen, sense ser-ne del tot conscients, noves formes d'autonarració.

Conceptes com el de vida pública, vida privada o intimitat semblaven claus per pensar i regular la nostra relació amb els altres i amb nosaltres mateixos, almenys des de la modernitat. Però quines són les fronteres en l'era digital entre la vida pública, la vida privada i la vida íntima? Podem referir-nos-hi de la mateixa manera? La cultura de la xarxa sembla difuminar aquests dominis. La xarxa travessa les nostres llars. Ja en tenim

experiència. El confinament va decretar la conversió de les nostres habitacions en oficines, en classes, i va trencar també les parets que, teníem entès, separen la vida pública de la privada tot consolidant un nou espai, estrany, inèdit, públic-privat, on ja sembla molt difícil establir límits precisos.

La intimitat, entesa com ordre del que és estricta i exclusivament personal, només es pot pensar en relació amb aquells que anomenem "els nostres" i amb la societat i les seves lleis. Que sigui *interior* la protegeix de la potencial ignomínia a la que podria ser sotmesa. Seguint aquest discurs, la llibertat i la dignitat són el més preuat d'aquesta *inner life*. La modernitat, en el seu intent de limitar el poder de l'estat, va convertir aquest espai en sagrat. El que considerem sagrat ja no té relació amb la veneració d'allò que supera els nostres límits (els déus, la natura, el destí). Potser la desconfiança en les noves tecnologies, la percepció del risc que comporten, es justifica perquè qüestionen i amenacen aquell *reducte interior* que hem defensat des de la modernitat i al qual avui, en el després de la postmodernitat, ens hi referim ja amb altres termes: vulnerabilitat, fragilitat, allò que protegim de la vergonya de ser sotmès a la mirada i al judici dels altres.

Ara bé la intimitat, com dèiem, té una dimensió política. Sembla impossible entendre-la sense posar-la en relació amb els límits que la societat imposa mitjançant les seves

institucions. És impossible ni tan sols pronunciar el que és íntim sense fer ús del llenguatge que sempre és públic o sense l'ajuda dels imaginaris simbòlics que són culturals. Percebem les xarxes com espais públics on compartim voluntàriament la nostra vida privada i íntima però internet no és un àgora. No podem desvincular la xarxa del marc capitalista i és un error identificar-la amb la plaça o la societat. A la xarxa un no té vida pública, en tot cas fa publicitat de la pròpia vida. El ciberespai no és la *societat oberta*, és un mercat on un s'exposa, encara que no ho sàpiga, i on la seva "subjectivitat" es descomposa, es digitalitza, es computa, es perfila, i reduïda a dades, es mercantilitza. Podem dir que l'espai públic és el que és interromput constantment per les xarxes privades que imposen formats, tempos, instruments de comunicació, que condicionen el curs de la vida pública i, sense distància, descentrats, desconcentrats, saturats d'informació, és fàcil que ja no siguem capaços de diferenciar els mateixos dominis com ho fèiem abans. La colonització dels espais públics no deixa de ser una versió sofisticada, més eficient, de l'extracció capitalista. La mina ara són el que anomenem "les nostres dades".

Com diu Han⁵ aquest ciberespai, la xarxa, no hauria de ser considerat un teatre on representem i fem pública la nostra identitat sinó, com dèiem, un mercat, el mercat global, on exhibim, venem i consumim identitats de tota mena. Oficina i centre comercial: la pantalla és el treball i la botiga sempre

oberts, sense horaris. El ciberespai ha inaugurat una dimensió nova en la qual, suspès l'espai i el temps, es pot produir i consumir ininterrompudament. Sempre accessibles, la nova tecnologia també està produint noves formes de precarització laboral i també, de retruc, la precarització de la vida quotidiana. Que cadascú esdevingui la seva pròpia marca és el que és nou. També que l'habitació pròpia⁶, aquella que reivindicava Virginia Woolf, estigui connectada a la xarxa. En aquest nou context no només sembla impossible poder construir i habitar un món propi sinó també que la noció d'intimitat tingui sentit i serveixi per pensar-nos.

Les noves eines, les noves tecnologies, en efecte, canvien les formes en què ens relacionem amb nosaltres, amb els altres, i amb els conceptes que ens ajuden a pensar aquestes relacions. A les acaballes d'aquest quart de segle ja sabem que internet no farà la revolució però podem dir que ha estat una eina fonamental per posar en contacte aquells i, sobretot aquelles, que vivien confinades en una "intimitat" imposada, o domesticada. El feminisme, com observa Remedios Zafra, ha fet xarxa i està modificant imaginaris, normes, hàbits i formes de vida. La intimitat compartida també demostra que hi ha formes d'intimitat que han estat històricament imposades a l'espai privat de la casa, l'espai on l'home exercia tradicionalment la *potestas*, al marge de la vida pública. Compartir aquesta "intimitat" a les xarxes, connectar-la amb altres "intimitats" confinades, ha estat un instrument d'emancipació. Potser la possibilitat d'una vida pròpia, de tractar de manera adequada amb la intimitat requereix, tot seguint Remedios Zafra, tenir la clau de l'habitació o *consciència de les parpelles*, per poder deixar de fixar la mirada a les pantalles, i tenir l'oportunitat d'obrir i tancar accessos i portes. És el coneixement que ens ha llegat la tradició feminista: que allò que és alliberador en la intimitat és no haver d'habitar-la sempre. I que la intimitat pot ser també una presó.

Segurament és exagerat afirmar que el "món digital" deshumanitza l'ésser humà però és evident que, en tant que motor d'aquest nou paradigma, d'aquesta nova cultura, ens força a pensar-ho tot de nou, a detectar com muten els conceptes i es tornen de nou problemàtics i per tant ens obliga a atendre a la necessitat de prendre distància, d'aprendre a desconnectar-nos, de "conquerir distància reflexiva", per poder denunciar també els nous modes d'alienació. Conquerir distància per fer *vida offline* i poder reformular les condicions que ens permetin preservar la nostra capacitat crítica sense la qual no seria possible, precisament, imaginar nous horitzons de vida i resistència.

D'esquerra a dreta: Jaume Romero, Carlos Ruano, Paula Tubert i Dani López

5 HAN, B. (2013) *La sociedad de la transparencia*. Barcelona: Herder.

6 ZAFRA, R. (2019). Conferencias Aranguren *¿Fin de la intimidad? La (im)posibilidad de un mundo sin párpados. Ensayo sobre la intimidad conectada. Isegoría*, (60), 51-68.

<https://doi.org/10.3989/isegoria.2019.060.03>